

M. PAULI JUUSTEN,
EPISC. QUONDAM AB.
**CHRONICON EPISCOPORUM
FINLANDENSIIUM,**
ANNOTATIONIBUS ET SYLLOGE MONU-
MENTORUM ILLUSTRATUM.

CUJUS
PARTICULAM XXXIII,
CONS. FAC. PHILOS. R. ACAD. ABOËNSIS,
PRÆSIDE
**M. HENRICO GABRIELE
PORTHAN,**
ELOQV. PROFESSORE REG. ET ORD. R. ACAD. LITT. HUMAN,
HIST. ET ANTIQVITT. MEMBRO,

Publicæ bonorum censuræ submittit
CAROLUS JOH. NORDLING,
Ostrobothniensis.

IN AUDITORIO MAJORI die XXVI. APRILIS
A. MDCCXCVI,
Horis ante meridiem confectis.

ABOË, Typis FRENCKELLIANIS.

THESES RESPONDENTIS

Thesis I.

Inter homines mali ingenii nulla vera amicitia locum habere potest.

Thes. II. Quod malum nobis videtur, non solum respectu habito totius Civitatis Dei, sed etiam ipsius hominis illud patientis, bonum esse potest.

Thes. III. Sapienter Seneca: In tota, inquit, vita discendum est mori.

Thes. IV. Non modo Societati humanæ noxiam, sed ipsi etiam notioni pietatis maxime inimicam homines fovunt opinionem, qui sine officiis erga homines pro virili præstandis illam exerceri posse, autumant.

Thes. V. Philosophorum veterum cur difficile sit veras exponere sententias, magna ex parte inde venit, quod verba ab iis adhibita homines ex recentiorum temporum usu libenter interpretantur.

Thes. VI. Qui in mentem revocaverit, orationem poeticam prosa fuisse tempore priorem; magnum inde adjumentum ad vetustissima scripta, etiam prosaica explicanda, haud raro percipiet.

Thes. VII. Celebratæ illius, cum olim tum hodie, controversiæ, utrum sensus nos fallant, nec ne? haud levem partem in logomachia versatam fuisse, propius illam consideranti facile apparebit.

Thes. VIII. Multa in Historia particulari unius regionis, aut hominis, momentum habent haud contemnendum, quæ in Historia aut totius populi atque nationis, aut omnino universali, silentio sunt prætermittenda.

Thes. IX. Paupertatem itaque rerum dicendarum non parvam prodit, cum in Historia regni generali, facta aut exigi aut nullius fere momenti commemorari videmus.

ggg) Errasse hoc loco Auctorem nostrum, & quod jam tempore Episcopi *Hemmingi* contigit, atque favori admodum potentis in his oris viri, *Nicolai Thuronis* (Bielke), qui Legiferi Finlandensis tum fungebatur munere, a Rege *Haquino* datum fuit, ad Magni Episcopi tempora traxisse ejusque laudibus temere adjunxisse, apertum est (491). In quem errorem incidisse eo magis miramur, quo certius ex multis locis elucet, eum Vetus *Registrum Ecclesie Aboënsis*, in quo Literarum a R. *Haquino* hac ipsa de re publicatarum exemplum servatur, oculis usurpasse & haud indiligenter consuluisse. Cum de re ipsa, tum de Litteris Regiis illam spectantibus, egimus, locaque ubi hæc legi possint indicavimus supra (p. 326 sq. not. 260—263).

hhh) Ad dignitatem Archiepiscopalem, nostrum fuisse primo loco inter tres Candidatos, a Capitulo Upsaliensi a. 1421 commendatum, *Diarii Vatzstenensis* auctoritate discimus (492). Sed suffragium Regis non obtinuit. Cfr. LAGERBRING l. c IV D. C. VI, §. 21; & quæ supra monuimus p. 426 not. 384.

iii) De comparatione Episcopi nostri cum b. *Hemmingo*, supra quædam monuimus p. 293 not. 215, & p. 422 not. 377. Indignum vero elogio, quo hic ab Auctore ornatur, haud fuisse, quæ de factis vitæque sua hætenus attulimus, satis evincunt. *Rhythmi* autem quos diu

T t t

Fen-

(491) Docuit jam PERINGSKJÖLDIUS *Monum. Upl. T. I, p. 26* sq. & post eum reliqui nostri Historici, v. DALIN *Sv. R. Hist. II D. C. 13, §. 18*; v. STIERNMAN *Höfd. M. II D. (vid. Fol. Hebd. Ab. a. 1785 Append. p. 186)*; LAGERBRING *Sv. R. Hist. III D. C. VI, §. 53, &c.*

(492) Ad a. 1421 p. 63 sq.

Fennos sua lingua in laudem ejus cecinisse tradit RHYZELIUS (in vita Nostri) versus sunt satis inepti, circa medium seculi proxime superioris a *Laurentio Petri (Tammelino)* compositi; e cujus *Synopsi Chronologiae Finnonicae Rhythmicae*, Fennice contexta & a. 1558 Aboæ edita, desumpti sunt, nec minus vitiose Latine conversi (493), quam Fennice expressi, atque ad majorum nostrorum (qui tales rhythmos plane ignorabant) de *Magno* judicia illustranda omnino nihil pertinentes.

De sepulchro nostri, innexa cancellis ferreis illud (sc. rectius *Chorum Corporis Christi*) munientibus inscriptione, deque fatis quibus idem superiori seculo læsum fuit, recte & diligenter l. c. scribit Rev. RHYZELIUS; cum quo cfr. *Diss. de Sacellis Sepulchralibus in Templo Cathedrali Aboënsi obviis* (quam Præs. Cel. BILMARK a. 1778 hic edidit Clar. ALEX. LAUREUS) p. 20. Qui autem dies mortis suæ in lapide sepulchrali, a BRENNERO delineato proditur, eo die sepultum demum fuisse, *Fragmentum Palmsköldianum*, (vitiose sine dubio) tradit (494). Ipsum autem Elogium sepulchrale Nostri, quod l. c. exhibet Rev. RHYZELIUS, ex Dissertatione Clar. HALLENII nuper laudata desumptum, tabulæ æneæ fuisse insculptum recte hic autumat, quam supra sepulchra antecessorum suorum *Magni & Olavi* collocasse Episcopum *Magnum Nicolai de Sär-*

(493) Opera GREG. HALLENII; ex cujus *Diss. (Wirmoënsis in Finlandia territorii memorabilia continentis)* Part. Pr. sub moderamine Cel. Scarin a. 1738 Aboæ edita, versus hosce (quorum tamen Auctorem, haud veterem, ille non reticuit) Rev. RHYZELIUS hausit, sed ita, ut textum Fennicum vitiis typographicis fœdari pateretur.

(494) Ubi n. legitur: *Abo in choro corporis Christi sepelitur, anno MCDLII:º IX die mensis Martii*. Fortassis ante notam diei, vocabulum *obiit*, aut tale aliquod, excidit?

Särkilax Auctor noster deinceps (p. 28) narrat, (qua de re nos infra), quæque a. 1681 incendio Templi Aboënsis fatali interiit, postquam titulum ejus, cum pluribus veteribus monumentis laudatissimus antiquitatum nostrarum investigator Nobiliss. BRENNERUS non diu autem descripsisset. Superest autem adhuc lapis, ad alienum licet locum post infelix illud cujus nuper meminimus incendium translatus (495), qui cum prisca arma Tavastianæ Familiæ gentilitia (qualia fere Stålarmania gens adhibuit) anaglyptico opere (quamvis rudiori) cælata, mitræque subjecta Episcopali, spectanda exhibeat, ad sepulcralia *Magni* nostri ornamenta pertinuisse, dubio caret.

Quam læte res Ecclesiæ (si ex seculi sui sensu judices) *Magno* sedente Episcopo floruerint, ex iis quæ supra commemoravimus, satis apparet. Quibus seriem præcipuorum, sua ætate, hominum Ecclesiasticorum qui in his oris eminuerunt, (qualem ex superstitibus contexere monumentis licet), adjungemus.

T t t 2

Præ-

(495) Nempe muro jam affixus est qui summum chorum a reliquo separat templo, (ita, ut chorum intraturis ad l-tus dextrum conspiciatur). Valde quidem læsus est; sed mitra tamen Episcopalis clypeo imposita, crux aream sive quadratum superius dextrum & inferius sinistrum occupans, atque brachium armatum aream superiorem sinistram ornans, clare adhuc conspiciuntur: alterius brachii, quod aream inferiorem dextram occupavit, figura valde mutilata est. Brachium autem, non ut in armis Comitum Stålarinii videmus, (CARLSKJÖLDS *Vapen-Bok* Tab. II, N:o 33) dextrorsum, sed versus sinistram clypei partem porrigitur; quali situ etiam cancellis ferreis *chorum Corporis Christi* (sepulcrumque Episcopi nostri) munientibus innexum habetur: quo loco *Gryphi* quoque imago supra *brachium* illud collocata existat, nescio quid significatura? Cfr. de lapide illo sepulchrali Bång *Tavastiska släktens ättartafel* Not. A, ubi recte descriptus habetur.

Præpositi igitur *Aboënsis* (Archipræpositi) munus administrasse reperimus *Rhodgerum* annis 1415—1420 (496); *Magistrum Fridericum Trast* annis 1422—1430 (497); *Magistrum Olaum Magni* (eundem qui Avunculo suo deinde in Cathedra Episcopali successit) annis 1438—1450, de quo mox plura (498).

Archi-

(496) Cfr. Sententias Judicii Regii his annis latus ex *Reg. Eccles. Ab.* (Fol. 166 & 134) typis editas in *Foliis Hebdom. Ab.* a. 1785 Append. p. 56, & a. 1789 p. 321. Utrum idem existimari debeat, qui a. 1366 dicitur *Magister Rotcherus Pastor in Kangasala*, definire haud audemus.

(497) A. 1407 Canonicus Aboënsis, ut procurator Episc. Magnus missus Wadstenum ad exigendum testimonium fratris *Thorneri Andreæ* in causa celebri contra Padisenses, (supra p. 486 sq.); a. 1414 simul Pastor in Wemo fuit (cfr. *Reg. Eccles. Ab.* Fol. 75 & 111). An idem fuerit qui a. 1405 audit *Dn. Fridericus* (Curatus) in *Hattula* (ib. Fol. 278), non dicam.

(498) Notare hoc loco credulitatem liceat *Hallenii*, Dissert. cit. p. 16 not. (*), ubi templum Wirmoënsis a. 1260 jam fuisse fundatum asserturus, ad vetus nescio quod ejusdem ecclesie Inventarium provocat, in cujus initio (nobis parum aperto, ac neque satis, ut videtur, accurate descripto, neque omnino ad illud ævum pertinente) mentio sit *Remari Giflonis*; qui vel ipse vel alius salutatur primus *Præpositus Aboënsis* (non enim cohæret series verborum); præter quem laudantur *Sigismundus Johannis Canonicus Ab. & Remigius Giflonis*, Canonicus Holmiensis, *Magister Magnus Woldemari Canonicus Upsaliensis*, ac *Magister Nicolaus Carhu* Præpositus ruralis in Parochia Wirmo, &c. Quis concoquere hæc omnia poterit? *Elavus* primus Præpositus Aboënsis a. demum 1340 constitutus fuit (supra p. 252 sq.): *Canonici Holmienses* quinam fuerunt? *Remarus* (*Reymarus* s. *Remigius*) *Giflonis*, (*Remar Giflason*), a. 1422—1430 Canonicus fuit Aboënsis, simulque Pastor Wirmoënsis, cujus sigillum in medio sculptum clypeum exhibuisse legimus, quasi stipitem arboris continentem per transversum, cum ramis quasi præcis, in cujus vero circumferentiâ legebantur hæc litteræ: *S. reymigii giflonis p[re]s[bi]tri*. Cf. *Reg. Eccles. Ab.* Fol. 263 & 242. Reliqua expendere piget.

Archidiaconatui præfuisse legimus *Johannem Anundt* annis 1415 — 1422 (499), *Magnum Laurentii* annis 1429-1434 (500), *Magistrum Sigurdum Johannis* a. 1439-1448 (501), *Johannem Magni* a. 1448, & proxime sequentibus? (502). Viros minoris dignitatis silentio præterimus (503).

T t t 3

Uc

(499) De quo & suo in Ecclesiam Aboensem affectu cfr. supra p. 437 sq. & p. 458 sq. Mûnus *Oeconomi* Ecclesiæ Cathedralis a. 1405 & 1497 administrasse videtur. *Reg. Eccles. Ab.* Fol. 128, 140, 142.

(500) *Reg. Eccles. Ab.* Fol. 232, 243. Idem videtur fuisse a. 1417 *Oeconomus* Ecclesiæ Cathedralis Aboensis. *Ib.* Fol. 111.

(501) *Sigurd* (*Siurgd*, & alieubi *Sigfrid*, vitiose?) *Jönisson* vel *Swanson*; Qui a. 1448 die b. *Ignacii Episcopi* (17 Dec.) prædium suum *Gestrikaby* (parœciæ *Jomala* in *Alandia*) mensæ *Archidiaconi Ab.* donavit, conditione adjuncta quam his verbis expressit; "At then aff "bördinne, oc håltz Margareta Gregorsdotter, thet bestithia seal, giffui "tuer aff aarlige III mark Swenska peninga och 1 halff tunna ööl met "kost ther tiil hörer, swa lengi hon lifvur." *Reg. Eccles. Ab.* Fol. 272. Idem hic *Archidiaconus Sigurdus Johannis* inter institutores *Fraternitatis Trium Regum* recensetur (cf. supra p. 475); quæ institutio, si a. demum 1449, ut loco ibid. allegato docetur, facta fuit, etiam tum in vivis adhuc fuisse, necesse est. Sed ætas successoris sui, de qua mox, repugnat?

(502) Ætas hujus viri quo minus definiri certo possit, plures obstant difficultates; annorum numeros monumentis adscriptos res suas aut antecessoris sui tangentibus, corrupte in apographis superscriptis (ipsa enim autographa periere) hodie legi, satis demonstrantes. Nam cum nostri hujus nomen litteræ mox adferendæ præferant, quæ a. 1448 die Saturni proximo post diem S. Marci Evangeliste (die 27 Aprilis) data esse dicuntur; antecessor tamen in munere suus *Sigurdus Johannis* mense ejusdem anni Decembri eidem adhuc muneri præfuisse, in literis suis proxime allatis, asseritur? Ita ut si institutio *Fraternitatis trium Regum*, cui ille adfuisse docetur, vel ad a. 1440 (pro 1449) retrahatur, (in quo nihil fortassis absoni fuerit cf. supra p. 475, p. 477); tamen neque sic expediri res possit. Accedit, quod in serie Fratrum celeberrimis illius *Fraternitatis* (vid. supra p. 476) inter *Archidiaconos* qui nomen eidem dederunt, præterito plane *Sigurdo Johannis*, qui paul.

Ut Ecclesiarum numerus per regiones Finlandiæ mariti-

Io ante inter institutores ejus fodalitatis recensitus fuerat, nostro *Johanni* præmittitur Magister *Benedictus Holt*, ut ætate superior, cujus nulla ceterum in monumentis nostris alia occurrit memoria. Ita ut hic aqua nobis omnino hæreat. Literarum autem, quas nosmet apposituros promissimus, tale habetur exemplum: "Wij *Magnus* met Gudz nadh biscop, *Oloff Magni* Domproast, *Jons Magni* Archedegn oc Capitulum j Abo, kännoms oc kwngörum met thetta warth närwarande opno breff, ofs hassua anamath och wntfangit aff beskedelighom manne Benkt Pedhersson, borgare j Abo, oc hans hustru Appolonia (Pedersdotter), theres gardh j Abo stadh, som the hassua wnt oc giffuit *wndher ware Friw altare*, som kallas *sokna-altare*, j väro Domkirkio, til *Kirkioherrens bordh* oc wphälde ther sammia stadz, j swa maatto oc met tuilkom forordom her epter följa: at hoo som hält Kirkiherre är eller varda kan j tilkomande tijdh tiil sammu altarit, skal vara pliktoger tiil two äwigha vigilijs oc säle messor j hvario viku fore theris säle, epter thet Gud hawer them bodhe eller noghot there hädhan kallat, ok lyfa fore them, vpinämmande theres namn, som seedher är: the vigilie skulu börjas, och skal for:te Kirkioherre holda staka liws tiil the forde vigilijs oc messor, X aar epter at the liws som the sielfsua eller nogot thera latha epter sigh göra, eller skepe epter sigh ath göras j theres vtfardh, ärw vpinöth och fortärdhe: och skal for:de Kirkioherre gonga vpa thera grassuer epter vigilijs ok messor, som sidher är, och fornöya ok löna Klockarenom aarligha fore siit årffwode aff sama godzens räntom. Thetta leyffwm (loffwom) vi fornempde Biscop, Domproast, Archedegn oc Capitulum med sannindh, ath swa fulleligha hollas skal; ok formanum verduge Herrer epter ofs komende, ath the sigh herom vorda lothe, och bepliktom alla the Kirkeherre tiil sama altari tilkoma sculande, tiil tesla messor och vigilijs j swa motto, som forseriffuat är, obrytälige at uppeholda. Tiil mere visso oc vitnisbyrd lathom vi *Magnus*, met Gudz nadh biscop, vort egit Secret, och vi Domproast, Archidegn oc Capitulum vort Capituli Secret hengia nedanfore thetta breff, som scriffuit är j Abo anno D:ni MCDXLVIII:o Lögberdaghén näst epter sancti Marci evangeliste dagh &c." *Reg. Eccles. Ab. Fol. 246.*

(503) Tales sunt Magister *Johannes* (Jónis) *Ölindu* (*Tölindu* h. e. *Avis Nocturna*) *Canonicus & Curatus Aboensis* (i. qui præfuit altari b. Mariæ vel Parrochiali) a. 1410, sed *Canonicus & Altarista S. Bartholo-*

ritimas atque cæteras cultiores, insigniter crevit (504); ita dubium non est, quin simul opes cleri certiores sensim majoresque factæ fuerint (505).

De

mai a. 1434 (*Reg. Eccles. Ab.* Fol. 247, 242); Magister *Petrus Magni* a. 1446 *Canonicus Ab. & Curatus* in Kimito (*ib.* Fol. 234); & Magister *Conradus* (Henrici?) a. 1437-1444 *Curatus* in Tenala (*ib.* Fol. 176, 184 & 158); quem supra (p. 330 not. 270), annorum notis fallacibus decepti, ad superius seculum male retulimus: quales nonnullos quoque alios, numerorum præcipue, errores in fine operis notabimus correctosque dabimus.

(504) Cfr. supra p. 469. Ita in ditione Aboensi occurrit a. 1418 mentio ecclesiæ Nykyrka, a. 1448 *Nagu &c.* In Satacundia a. 1439 *Loimijoki & a.* 1445 *Eura.* In Nylandia a. 1423 *Ingo.* In Tavastia a. 1442 *Sysmä.* In Carelia a. 1418 *Jääskis,* a. 1422 *Pyttis,* a. 1427 *Wekelax,* a. 1442 *Lappvesi & Jockas* (quæ hæcenus ad ecclesiam S. *Michælis* pertinuerat, jam vero suum accepit Pastorem). Etc.

(505) Ad rationem illustrandam reddituum ecclesiasticorum, a majoribus nostris olim exactorum, sequentes annotationes ex MS. vetusto, cujus nobis copiam benigne fecit Cel. NORDIN, exscriptas adjungemus, idque tanto lubentius, quod licet mendis haud carentes, tamen aliis quoque nonnullis rebus Fennix antiquis lucem afferunt:

"Anno Dni tractata sunt hæc infra scripta inter Clerum & Communitatem in Alandia MCDXXIII.

Presle retter i Aland han haffuer i så mätto varit hårtill,

"Först i [then] lijkscool at taga ena mark epter alla them som vare tälffåra gamla och öffwer tälff, och aff them sum mindre ware II öre, aff smoom barnom I öre, och aff them all som drunknade, eller uthlendes dö, tage ther och ena mark. Item biscops rettin och preste rettin i smyri giordes med gamble bismane, och med biscops nebkatter foremarken eller föxer. Item hwar bonde III marker smyri för kalffa tionde, och hvad honom kommer til kalffa flere.

"Um thenna schripna åranden haffua almogen stoor kåråmål mothe Klerikawa, så att aff tälga tråto och kåråmål kom stoort rop, blygd och slåla våda, huilka tråto och missemio biscop Magnus, verdoge fader med sine Capitulo, närvarande *Heinrich Gjöreshager, Fogt*

De rebus ad statum civilem Fenniae hoc tempore per-

"och Lagman j Aland, haffuer mild och til samio dragit, både aff
"Clerikama vegna och almogens, i så mätto at Preste rettin schall så
"göras, som her epter schriffuit ståår.

"Först at bonde schall göra sit maskot VII marker smör med the
"wicht som the aff ålder haffua giordt (IX mkr secundum pi:sum mo-
"dernum),

"Item om thera quicke tionde aff hvariom kalfsui II p:ga, om
"honom icke tiende kalfsue tilkom om ärdt. Item aff lamb I pg.
"aff Kydh I pg. om han ej tiende får.

"Item om brudhe vïgning I öre, före thera inledning II öre. I-
"tem för inledning efter barn II örtuger,

"Item testament schall håldas i så mätto: giffuer någor Kyrkiene
"färdelis och färdelis Presten, vare mer eller minne, lathi hvar sigh
"nöya att thy som giffuit är. Giffuer kyrkione, och prestenom inthe,
"thz tagi Prester half med kyrkione, och vari plichtog them dödha i
"böna håld haffua,

"Item thera lijksfool schal håldas i så mätto: döör någor XV är
"gamall, och ther öffuer, giffues epter honom V öra penga; epter XII
"åra gamblan och til XV, giffues II öra; för VII åra gamla giffues
"en öre; för the barn tala kunna, två örtuger, för the som minne åra
"I öre (örtug?); (har) thet barn varit til arffs kommit, så giffui
"fulla lijksfool,

"Item epter (them) som drunkna och ej finnes, och efter them
"som uthlendz döör, haffuer ej presten rett något kräffua, uthan aff
"them som vålia sig legerstadh utfoknes,

"Item bïscops nåbskatter schall så göras her epter som her till
"giordt är med gamle vïctene, och foremarkene, och aff allom bon-
"dans hionom och lighionom prestenom sin rett.

"Item om fiske tiend och allan andra smo tiend, schall almogen
"göre som förre år giordt, och annorsteds i bïscops dôme göres.

Kyrw rätt som Prestenom bör göras.

"Först II karpa korn aff Presti krokin, II lasf hōd, II mkr,
"humbla, I böste, II mkr hampe, I mk smör aff huar ko, I karp

pertinentibus, quædam nuper attulimus (506). Superiores
U u u ter.

"rogh för maskott, item itt pund ferske fisk om bösten, aff them som
"efter siska fara, item II öre pro sepultura, item II huit skin aff
"kroken.

Krokrätt eller Andavero (?).

"Preste kroken i Tavaßland, aff hvarie Preste krok II karpa
"korn struckna, I karp haffra strukin, III spruutfang höö, itt kroskin
"(Gråskinn).

Boskatt eller Talovero.

"Item Boskatten, dißus Talovero, I mk. geddor eller en karp
"rogh, II triding karp rogh för Maskot, itt griipelag hampa, I mk.
"humbla, eller för huar them I öre, I böste, med thet beste om flere
"slachtas fvin, om II thett bettere, I öre aff them som inthe slachta,
"item en bog af en biörn, och theslikes aff elg.

"Item kyrkiene rätt aff huar Konungx krook IIII huit skin eller
"III öre pgr. *Nebbeskatter* solvitur pro tertia parte Decimarum, &
"Foremark pro expensis collectorum.

"I Tavaßland äru två Preste kroker udi en Konungx krok, och
"theraff bör uthgöras efter kroken it hvitskin eller I öre pgr.

"Quando pater & filius insimul habitant in die natalis D:ni, tunc
"non tenentur solvere nisi unum mascot; sed quum ante separant se
"ab invicem, solvere tenentur duo mascot.

"Parochiani nominati ad laborem ecclesiæ si non veniunt, solve-
"re debent III oras, & supplere labores denuo; sed si fuerit conque-
"stum in placito, solvant III mrc. cum labore diei.

"Omne quod offertur sub missa, Curati est; sed illud quod ante
"vel post, dividatur in duas partes, inter ecclesiam & curatum.

"Pro sepultura in ecclesia cathedrali solvuntur X marcæ. In ec-
"clesia rurali lapidea V marcas, in lignea vero III marcas dabunt.

"Retter Maskätz karp är V fierdingar strukne, eller een fr, och
"een retter landz karp, eller en strukin span (?).

"Item ubi habitaverat qui moritur, illic sepultura detur; pro lo-
"co funeris vel cœmeterii III oras Curato."

terræ nostræ partes adhuc parum fuisse habitatas, vñs
pau-

Nescio quod aliud monumentum MESSENIUS in manibus habuit, cum scriberet (*Scand. T. X p. 19*: Circa 1445 Magnus præscribit Alandis decimas Clero solvendas. In *Chronico vero Finlandiæ Rhythmico* p. 36 (ubi in exemplo typis edito *Öland*, pro *Oland* vel *Åland*, vitiose legitur) ad a. 1452 hæc eadem refert, atque ab *Olavo*, Magni successore, hoc tamen adhuc vivo, perfecta dicit: male sine dubio. *Magnum* tamen anno etiam 1444 Alandiam adiisse, idem quod nuper laudavimus vetus MS. testatur, habens: "Anno Dñi 1444 decrevit venerabilis pater D. Magnus Dei gratia Episcopus Aboensis in placito parochia Sundo, sabatho infra octavas Sanctorum omnium, quod ecclesia per territorium Alandie emat picem pro usu suo, & parochiani tenentur picatores in expensis & labore." Ubi aut excidit verbum, aut teneant legendum pro tenentur?

(506) P. 494-508; Ad illustranda autem ea, quæ p. 495 (coll. p. 500) de consilio Königsmarckiano tributa Regia exigendi diximus, sequentes apprimè facere literæ eam videantur, eas hoc loco adjiciendas esse duximus: "Fore allom thôm thetta breff hõra eller see, kånnomps vi, Haquon Frilla oc Jõnis Torkillson, os hæffua ther widher varit, tha sokna mennena aff Kymito, aff alla soknenna vegna, nw fore fämpton aar (circa a. 1417) taladhe til verdegan fadher, biscop Magnus j Abo, aa fatto biscopstinge, om ena penings summa, som soknen sagde sik hæffua utlagt fore aatherstadher, som reknedis oppa Domkirkione godz j Brusaby, ok sagde at Lagmannen hæffde thôm godzet dömt til thes the fingo sma peninga. Til huilkit Biscop Magnus svarade, at all Domkirkionne godz äru fräls, ok ther uppa vare Drötningh Margareta breff j Domkirkionne. Framdeles til Lagmans doom svarade han sva, at tha thet kårdis och dömpdis, tha var ther inghen til swars kalladher aa Domkirkionne vegna, oc i swa mattha menche han at soknen ingen rāth hæfde til the Domkirkionne godz. Togh uppa yttersta bad for:de biscop Magnus soknen, at om the noghon rättoghet j nogra mattha hæfde til the forseriffine Domkirkionna godz j Brusaby, at the vilde thet öwersee for Gudz ok sancta Henrics skuld met henne. Theruppa togh soknen et beradh, ok gingo alle uth aff tingsstufwona, ok vi badhe gingham ther i mål; oc sidhan komo the fgeen met eet beradit swar, swa ludhande: at the fore Gudz oc sancta Henrics skuld wilde offuerse met Domkirkionne, hvad [thet] kälst rättighet the hæfde til henne godz j Brusaby

paucas munitas, pontes paucissimos exstructos, deprehendimus (507).

U u u 2

Pace

"fore the atherstadher the vtlagt hafde, j swa mattha, at wim Dom-
"kirkion kundhe ey nywta thet frälset, tha skulde hon själf skattin göra,
"ok the godzen skulde ey vara joknenne til tungha. At swa var sampt
"ok all ledis öffuerthalat, som forscriffuit är, thet vithnom vi met vara
"godha taro oc sannindh, äpther thet vi gingom ther j mellan; ok til
"mere visso hengiom vi vaar incigle fore thetta breff, som scriffuit är j
"Kymitto anno D:ni MCDXXXII:o, ipso die circumcissionis Domini no-
"stri Jesu Christi." *Reg. Eccles. Ab. Fol. 136.* Patet hinc, exactores
tributi regii, ne libertatis quidem prædiorum ecclesiasticorum (saltem
non semper) rationem habuisse; sed pecuniam pro summa omnium
prædiorum paræciæ cujusque, ex paræciæ exigisse.

Ad ea porro quæ p. 505, & laudatæ ibidem loco Illust. LAGERBRIN-
GII, de constituto a Rege *Erico* Judicio Finlandiæ supremo dicuntur,
confirmanda pertinet, quod *Protocollum*, ut hodie loquimur, illius Judicii
(scilicet rectius librum sententiarum ab illo latorum), juxta præscriptum Regium,
non modo diligenter conscriptum fuisse, sed etiam post hoc Tribunal ab-
rogatum, a. 1472 adhuc existisse atque in medium allatum legatur,
in sententia Judiciali *Thomæ Olufson de Torkila* eo anno pronuntia-
ta, ubi dicitur: "Ok kom ther for retthe en gamla Lantzretthens Doom-
"bok, then Sone Sonsson, foordhuu Lagman j Norfinnæ hafde aath;
"ther fantz utinnan, at Gregerfs Andersson--var en man närmare en the
"andra ärfvingena epter Benkt Michelson" &c. *Reg. Eccles. Aboëns.*
Fol. 214 fin.

(507) Septentrionales Savolaxiæ partes, regio Ostrobotniæ superior
(sive a mari remotior), Tavastia borealior, inprimis totum territorium
Rautalambense, partesque Satakundiæ borealiores (paræciæ Ikalis, Ruo-
vesi & Keuru) nondum alios habebant incolas, quam Lappones passim
errantes. Eidem huic rei illustrandæ apprime inserviunt literæ R. *Chri-*
stophori, quibus a. 1442 immunitatem a tributo Regio novo prædio
impertit ab Episcopo *Magno* juxta lacum *Wahvajärvi* (hodie in eccle-
siæ *Hirvenjalmi* situm) condito; ex quibus discimus, inter templum
Sysmä in Tavastia & templum *Savtæx* in Carelia (hodie *S. Michæelis*
in Savolaxia inferiori) nulla hominum domicilia hæcenus existisse, sed
cum Episcopum, Ecclesias Carelicas visitaturum, tum alios illuc profes-
suros vel inde redituros, coactos fuisse sub dio, vel in glacie vel in
terra nive obducta, pernoctari: qui tamen traxius colonis nunc minime

Pace constanti majores nostros neque hac ætate beatos fuisse, putes, licet barbarum rationem quæ illos affixerunt, Historici nostri haud attingant (508). Quam con-

caret, Ecclesias *Gustavi Adolphi (Hardola) & Hirvensalmi* (Ecclesiæ S. Michaelis annexam) complectens. Literas ipsas (ex *Reg. Eccles. Ab. Fol. 458* descriptas) inferendas curavimus *Fol. Hebdom. Aboens.* a. 1785 *Append. p. 57* sq. Vias publicas, æstivo tempore iter facientibus ingrediendas, per Finlandiam paucissimas adhuc fuisse (semitas illas quoque fere invias potius dicendas), monumenta produunt; itinera itaque æstiva partim pedibus facere, partim per lacus atque flumina (navigiis subinde mutatis, vel præter cataractas & super isthmus transvehendis) suscipere, necesse fuit: plerumque autem non nisi hiberno tempore, trabis utentes, cum gelu nixque aquas, paludes terrasque asperas coarquaret, majores nostri itinera instituere solebant. Anno adhuc 1414 controversia de Ponte Aboënsi ædificando, (utrum illud onus civibus urbicis an circumjacentis ditionis rusticis suscipiendum esset), controversia ad R. *E. ricum* deferrebat: quod prodere videtur, non multo antea illius faciendi consilium captum fuisse? Verba Literarum Regiarum (ex *Reg. Eccles. Ab. Fol. 42. in Foliis Hebd. Aboens.* a. 1784 N:o 25 typis descriptarum) talia sunt: "Item um Abo bro, huru hon skal biggias, thet "legger mellan stadhen och almoghen, som ider tikker rättesth vara &c." In literis Episc. *Hemmingi* supra (p. 252 not. 149 allatis) quibus prædium Kairis mensæ attribuit Episcopali, hanc consilii sui causam ipse assert, quod Episcopi Aboenses antecessores sui (qui in villa *Korois* habitaverant, ad ripam amnis borealem sita, quem transire illis necesse fuit templum Cathedrale visitaturis) hætenus ad ecclesiam acceperant nimis raro, quia prope ecclesiam ubi diverterent ad morandum non erat eis locus: nonne hinc colligas, difficultatem amnis, quoties liberet superandi, haud levem iis temporibus visam? quare prædium ad ripam oppositam, ubi commorari quoties opus esset Episcopo liceret, comparandum duxit? Quæ significare videntur, amnem ponte junctum nondum fuisse?

(508) Cfr. supra p. 410 seq. Ibi vero disputatis (vid. inprimis not. 356) addendum est, Russorum scriptores hujus temporis gesta bellica paullo diligentius tangere. Sic ex Chronico Nowgorodensi. Ill. MÜLLER (Sammlung Russischer Geschichte V Band p. 437: Die Schweden eroberten Orescheß (Nöteborg) im Jahre 411. (De hac quidem re nullum apud nostros verbum; & dubia videri queat?) Dafür Verheerete

conjecturam nostram confirmant quæ de Illustri viro *Henrico Nicolai* (cf. supra p. 483 sq. not.) habet Nob. v. STIERNMAN (*Höfd. Minne* II Del., in Append. ad *Fol. Hebdom. Ab.* a. 1785, p. 192): Han stbt ock 14 = med Olof Tavaast en nio-årig fred med de Nougårdste (509).

Inter alia instituta publica quæ hoc tempore in Finlandia facta sunt, etiam conditum reperitur in his oris *Leprosorium*, sive domus & consilium, ad miseros illos homines qui Lepra laborarent (510) custodiendos & rebus maxime necessariis juvandos, pertinens. Quo de negotio literæ supersunt a. 1440 (in *Regia Curia Svartsjö, die b. Calixti Papæ*) a Pro-Rege *Carolo Canuti* & Senatu Regni ad incolæ Finlandiæ datæ, quas (ex *Reg. Eccles. Ab.* Fol. 19) typis expressas legere licet in *Foliis Hebdom. Aboëns.* a. 1783, N:o 47: unde discimus, idem institutum quod per

U u u 3

reli-

Lugweney mit den Nougorebischen Wölkern alles Land bis vor Wiburg. Quod cum annotatione ex Actis Palmköldianis l. c. adducta, non male concinit.

(509) Neque hærum induciarum ulla apud Historicos nostros alia occurrit mentio, neque omnino ullam post R. *Magni* tempora, interim constitutam cum molestis his Fennix vicinis pacem solidam reperimus: ita ut in perpetuo vixisse majores nostros periculo, tranquillitate & securitate non nisi admodum precaria usos, existimes? *Olavum Tavaast* a. 1455 obiisse, docet v. STIERNMAN apud Cel. GÖRWELL *Sv. Mercurius* 1757, Sept. p. 270.

(510) Sive *Lepra* Arabum, sive *Lepra* Judæorum, sive aliis quoque morbis exanthematicis; quos accurate distinguere illis temporibus nostri homines parum valebant. Notum autem est, medio quod vocamus ævo, illud malum per famosas illas expeditiones cruciatis, ac alias forte causas, propagatum, vehementer Europam afflixisse: unde nec mirum, si ad nostrum quoque penetravit septentrionem. Fennos autem magis aut frequentius quam alios Sveciæ cives invasisse, non reperimus: nec Judæos ipsos acerbius quam Europæos indigenas vexasse, constat. Cfr. *Fol. Hebdom. Aboëns.* a. 1783, N:o 46 & 47.

reliquam Sveciam ab antiquis inde temporibus obtinuit, (ut contagionis cavendæ causa, haud facile evitandæ nisi tales agroti a reliquorum hominum consortio secluderentur, illis seorsim sustentandis, singula paria conjugum, *hvarf hjonelag*, per totum regnum quovis anno summam 4 penningorum conferrent), etiam per Finlandiam aliquamdiu viguisse, sed ob causas quasdam intervenientes (abusus sine dubio, quorum ratio apertius non indicatur) quæ populum ab illa pecunia conferenda alieniorem reddiderant, obsolevisse. Quod autem infelices huiusmodi homines haud paucos per Fenniam vagari Senatus comperierat, ideo salubre illud consilium ut renovaretur decrevisse, sese significat, atque serio jubere; pecuniæ vero in hunc usum collectæ nec non totius rei administrationem, duobus honestis & prudentibus civibus Aboënsibus quos Episcopus & Arcis Aboënsis Præfectus delegissent (his iidem atque Capitulo rationes administrationis suæ reddituros) esse mandandam docet, cæterum spondens fore, ut talia nulla posthac inciderent impedimenta, quæ laudabile hoc institutum antea exstinxerant. Quamvis parum jam sciamus, quis his consiliis successus responderit, aut quamdiu ipsum institutum floruerit; paullo tamen plenius exponere visum fuit, ne hypothesi Rudbeckianæ, de ortu gentis Fennicæ ex Israëlitis in exilium ab Assyriis olim abductis, aliquid hinc peti posse præsidii, aliquando putaretur (511).

Pe.

(511) Nempe inter argumenta quibus miram hanc hypothesin, ingenio suo plane dignam, RUDBECKIUS stabilire annis fuit, etiam hoc attulit, quod morbo Israëlitarum hæreditario, Fenni vehementer affligerentur; in qua assertione quæ multa insunt parum curate expensa! Cfr. *Fol. Hebdom. Ab l. c.* Eadem tamen hæc somnia in recentissima editione *Geographiæ Tuneldianæ* (stockh. 1792, 8o, Vol. IV p. 26 sq.) adhuc repeti videas!

Pestem vehementem a. 1413 fuisse per Sveciam grassatam, rerum Svecicarum Auctores produnt; quam ex terris australioribus, ut assolet, propagatam fuisse, recte colligit Nobil LAGERBRING (512). Verum, non Russorum modo annales eam annis 1391, 1417, 1425 & 1427 Novgardiam produnt (513) afflixisse, (per commercium cum Mongolis & Tataris, quibus Russia tum paruit, sine dubio advectam), unde probabile est, ad vicinos porro Scandinavios eam transiisse; sed nostra quoque monumenta, Fenniam postremo illo anno attigisse, docent (514).

Viros nobiles atque illustres, qui per hæc tempora Arcibus regionibusque Finlandiæ præfuerunt, alibi enumeratos (515), hoc loco diligentius ordine persequi non li-

(512) *Sv. R. Hist. IV. D. p. 48 (C. 2, §. 2).*

(513) MÜLLER *Samml. Ruff. Gesch. V. B. p. 435 & 442.*

(514) In literis Capituli Aboënsis, a. 1439 (*octava Augustini*) datis, quas typis expressas (ex *Reg. Eccles. Ab. F. 235*) legere licet in *Foliis Hebd. Ab. a. 1789, N:o 42*, verba hæc occurrunt: "*Ok j them fama thymanom vart pestilencia, i h:ka doo for:de Olaff Olaffs:son*". Erat autem hic *Olavus Olavi* vir nobilis (*Armiger s. a Vapn*); quem a. 1427 aut paullo ante obiisse, ex literis civium quorundam Aboënsium (*Christopher Guldsmeth Radhman j Abo, Hemingh Skråddare, borgare ther fama stadz, ok Olaff Skrifvare*) hoc anno datis (*die Mariæ Magdalænæ*) ac *Ibid. servatis, (Fol. 234 sq.)*, discimus.

(515) Nob. v. STIERNMAN *Höfd. Minne II Del, MS. cujus L. V, C. 2, C. 4, C. 5, L. VI, C. I, C. 3, L. IX C. I* partim typis expressis supplementisque aucta & illustrata leguntur in *Foliis Hebd. Ab. a. 1785 Append. (vid. pro hac ætate p. 191-196, 211-214, 220-223, 232-234; Cfr. Cel. GJÖRWELL Sv. Mercurius a. 1757 Sept. p. 270, & Fol. Hebd. Ab. a. 1773 p. 30)*. Quibus nonnisi pauca, supplementi atque illustrationis causa adjiciemus.

licet: *Legiferorum* autem hujus ævi seriem subjungi-
mus

De *Nicolao Olavi* in *Särkilax* (*Stiernkors*) & *Henrico Bitz* infra ad vitam filiorum suorum, Episcoporum *Conradi* & *Magni III* dicemus. *Nicolaum Lydikini* (*Diekn*) cum fratre *Benedicto* & filio *Henrico*, supra p. 416 sq. nott. & p. 477-483 laudavimus.

De *Henrico Görishagen*, quem inter Præfectos, cum Arcis Aboënsis tum *Castelholmen*sis, habet l. c. v. *STIERNMAN* (p. 194 sq. & p. 212), in veteri quodam libro annotatum legimus, eum *Alamanum* (*Germanum*) fuisse; cumque non suo sed *Johannis Kröpelini* nomine his muneribus præfuerit, ex horum Præfectorum serie excludi fortassis debet? Quamvis enim interdum simpliciter vocetur *Fogete uppa Abo* (ut in sententia *Judicii Supremi, Randskrättens*, a. 1438 pronunciata, quæ ex *Reg. Eccles. Ab.* Fol. 148, typis edita legitur in *Fol. Hebd. Ab. a. 1785 Append.* p. 63 sq.); in literis tamen anni cum præcedentis 1437, tum sequentis 1438, adjecta legitur formula *uppa velbyrådgæ* (vel *aa ärlika och velborens*) manz *Hans* (vel *Hannus*) *Cröplins* (l. *Kröplins*) *vegna*: vid. *Reg. Eccles. Ab.* Fol. 163 & 184. (in Literis judicialibus *Matthiæ Mårtensson*, datis in paræcia S. Catharinæ a. 1437, die veneris proximo post diem Translationis S. *Henrici*). Magna in his oris auctoritate floruisse reperimus; quare etiam a. 1446, cum nullo munere publico fungeretur, inter *Supremi* tamen *Judicii* *Assessores* comparet. Filium reliquit *Albertum Henrici*, qui tempore Regis *Gustavi I*, prole nulla (ex uxore sua *Brigitta Gunnari* de *Lokalax*) relicta decessit; ut ex veteri *Rationario prædiorum* (*Jordbok*) *Flemingianæ* *Familiæ* in *Sundholm*, (prædio nobili *Paræciæ Nykyrka*), adhuc servato, didicimus.

Matthiæ Ödgislefson (*Lilie*), cui proximum post *Henricum Görishagen* inter Arcis Aboënsis Præfectos locum tribuit v. *STIERNMAN* (l. c. p. 195, ubi pro a. 1433 legi debet 1443, cf. etiam p. 241 sq.) antecessorem in hoc munere fuisse *Johannem Carlsson* (*Ferla*), monumenta nostra docent: vid. l. c. p. 195, 242. De utroque cfr. *Nob. UGGLA Svea Rikes Råds Längd III Afdeln.* p. 48, N:o 463, & p. 50, N:o 477.

Iis quæ de *Henrico Fyrieshagen*, inter Præfectos *Alandæ* l. c. p. 212 enumerato, notavimus, addi potest observatio Ampliff. *HELIN*, qui literis a. 1431 in quibus ille vocatur *Fogeth på Castelholm*, sigillum appensum esse docet *Pogvischii*, hæc verba ostentans: *Herr Otto Pogvisch Hennekassun*: quæ aliis disceptanda relinquimus,